

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษา เรื่อง สตรีมุสลิม: ชีวิต และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งมุ่งศึกษาถึงรูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคม รวมถึงบทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ ด้วยวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยซึ่งมุ่งเน้นเก็บข้อมูลต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากสตรีมุสลิม ที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส พื้นที่ละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน ผลการศึกษาสามารถนำมาสรุปผล อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ ได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ โดยการศึกษาถึงรูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคม บทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม และแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีรูปแบบการดำเนินชีวิต และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ด้วยวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มจากสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม จังหวัดละ 5 คน ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส รวมทั้งสิ้น 15 คน สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. รูปแบบการดำเนินชีวิต และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ ปัจจุบันสตรีมุสลิมได้รับโอกาส มีสิทธิเสรีภาพที่จะออกมาทำงานนอกบ้าน มีสิทธิในการแสดงออกทางความคิดเห็นในสังคมมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากสภาพทางสังคมโลกมีความเปลี่ยนแปลงไป ย่อมส่งผลทำให้แนวคิด และวิถีปฏิบัติ รวมถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตของสตรีมุสลิม มีความเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย แต่อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าสตรีมุสลิมจะได้รับการยอมรับให้มีอิสระในการออกมาทำงานนอกบ้าน มีสิทธิมีเสียงทางสังคมมากขึ้น แต่สตรีมุสลิมก็ยังคงให้ความสำคัญกับการดูแลสมาชิกในครอบครัวก่อนเป็นสำคัญ โดยยังคงยึดถือว่า การดูแลลูกและสามีเป็นงานหลักของสตรีมุสลิมอยู่เช่นเดิม ในส่วนของงานด้านการยอมรับทางสถานภาพทางสังคมในด้านของการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม ถึงแม้ว่าสตรีมุสลิมจะออกมาเป็นนักขับเคลื่อนทางสังคมมาเป็นระยะเวลากว่า 10 ปีแล้ว ก็ยังพบว่า สตรีมุสลิมบางส่วนยังไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมอย่างแพร่หลายมากนัก เนื่องจากในกลุ่มมุสลิมทั้งชายและหญิงบางกลุ่ม โดยเฉพาะคนรุ่นเก่าที่ เป็นผู้สูงอายุ ที่มักจะมี ความเชื่อ และยังคงยึดถือแนวทางปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด

2. บทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ ด้านการออกมาขับเคลื่อนในเรื่องของการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา และช่วยเหลือสตรีที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว โดยบทบาทและกระบวนการทำงานจะเริ่มตั้งแต่การรับข้อร้องเรียน การลงพื้นที่เข้าไปให้คำปรึกษาแบบตัวต่อตัว และการช่วยเหลือโดยการประสานงานไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และอีกหนึ่งบทบาทที่สำคัญ คือ การเรียกร้องถึงความเท่าเทียมทางเพศ โดยจะทำงานในรูปแบบการให้กำลังใจสตรีที่ถูกกระทำ การส่งเสริมให้ผู้หญิงเหล่านั้นเห็นคุณค่าในตนเอง และเข้าใจในสิทธิสตรีที่ตนเองพึงมี พึงได้รับ และทำอะไรให้ผู้คนไม่เพิกเฉยต่อความรุนแรง ทำอย่างไรให้ปัญหานี้เป็นเรื่องส่วนรวม ทำอย่างไรให้ผู้คนเคารพสิทธิสตรีอย่างแท้จริง

3. แนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้สรุปได้ ดังนี้

1. การที่จะส่งเสริมพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมได้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจในด้านการขับเคลื่อนสังคม และพยายามสร้างความรู้ และทัศนคติให้สตรีมุสลิมเล็งเห็นถึงคุณค่าในตัวเองมากขึ้น ถ้าที่จะออกมาพูดหรือเรียกร้องในเรื่องที่ตนเองไม่ได้รับความยุติธรรม หรือโดนกระทำรุนแรงในครอบครัว มากขึ้น

2. เครือข่ายหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เป็นสังกัดของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม ต้องมีการจัดสรรกระบวนการทำงานของเครือข่าย เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตตามวิถีของสตรีมุสลิมมากขึ้น

3. เครือข่ายหรือสังกัดของนักเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีมุสลิม ควรมีการส่งต่อแนวทาง แนวคิดของการเห็นคุณค่าของตนเอง เห็นความสำคัญของพลัง และความสามารถของผู้หญิงที่ทุกคนล้วนมีสิทธิ์ในการออกมาเรียกร้องในสิ่งที่สตรีทุกคนควรได้รับตามสิทธิสตรีสากลที่ได้มีการกำหนดไว้ และมีมุมมองที่ว่าความรุนแรงในครอบครัว การถูกสามีทำร้ายไม่ใช่เรื่องปกติ

อย่างไรก็ดีในส่วนของการทำงานเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ของสตรีมุสลิมนั้น ยังพบว่ามีปัญหาและอุปสรรคในการทำงานอยู่เช่นกัน โดยในส่วนของปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเคลื่อนไหวทางสังคมในฐานะที่เป็นสตรีมุสลิมที่ออกมาเคลื่อนไหว ส่วนใหญ่ที่พบ คือ ปัญหาการจัดสรรเวลาในการทำงานกับเวลาในการดูแลครอบครัวตามหน้าที่ของสตรีมุสลิมที่ไม่สมดุล และการไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มคนที่มีความเชื่อและทัศนคติที่ฝังแน่นว่า การที่สตรีมุสลิมออกมาทำหน้าที่นักเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีมุสลิมศาสนา รวมถึงการขาดความเชื่อมั่นของกลุ่มคนที่เครือข่ายเคลื่อนไหวทางสังคมต้องการเข้าถึงและช่วยเหลือ ทำให้การทำงานไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร

อภิปรายผลการศึกษา

1. ในการศึกษาารูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคมของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ปัจจุบันสตรีมุสลิมจังหวัดชายแดนใต้ มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทในครอบครัวและสังคม เนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจ และได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง คือ สตรีสามารถหารายได้และมีส่วนช่วยในเศรษฐกิจของครอบครัวที่ไม่ขัดกับหลักการอิสลามมาก แต่อย่างไรก็ดีการออกมาทำงานนอกบ้านดังกล่าวต้องดูแลให้ไม่ส่งผลกระทบต่อหน้าที่ และเวลาให้กับครอบครัวมีน้อยลง อาจจะทำให้เกิดความบกพร่องในหน้าที่ของสตรีมุสลิมตามหลักการอิสลาม สตรีมุสลิมก็ยังคงยึดมั่นถือมั่นในการปฏิบัติตนในฐานะภรรยาที่ดีที่ต้องปรนนิบัติ รัก เชื่อฟังสามี และในฐานะของการเป็นแม่ ก็ต้องให้ความสำคัญในการดูแลบุตรให้เป็นคนดีตามหลักแนวทางของศาสนาอิสลาม ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นว่า สตรีมุสลิมในปัจจุบันมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป โดยหันมาทำงานหารายได้นอกบ้านมากขึ้น ทำการค้าขาย ทำงานออนไลน์ หรือแม้แต่ผันตัวมาเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเรียกร้องสิทธิที่สตรีควรจะได้รับจากสังคมที่อยู่อาศัยมากขึ้น เนื่องจากสถานการณ์บางอย่างในพื้นที่ที่บีบบังคับให้พวกเขาต้องออกมาเป็นช่างทำหน้าเพื่อเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัว และสตรีเหล่านี้ก็ยังยึดถือปฏิบัติตนภายใต้กฎเกณฑ์และเงื่อนไขที่เหมาะสมกับความเป็นสตรีเพศที่ไม่ได้ผิดหลักศาสนาที่พวกเขาเหล่านั้นนับถืออีก

2. ในการศึกษาบทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ จะมีบทบาทในด้านการออกมาขับเคลื่อนในเรื่องของการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา และช่วยเหลือสตรีที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว นอกจากนั้นอีกหนึ่งบทบาทที่สำคัญ คือ การเรียกร้องถึงความเท่าเทียมทางเพศ โดยจะทำงานในรูปแบบของการให้กำลังใจสตรีที่ถูกกระทำ การส่งเสริมให้ผู้หญิงเหล่านั้นเห็นคุณค่าในตนเอง และเข้าใจในสิทธิสตรีที่ตนเองพึงมี พึ่งได้รับ จะเห็นได้ว่าบทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ คือ การหล่อหลอม ปลุกฝังความคิดของสตรีมุสลิมให้เห็นคุณค่าตนเอง พร้อม และกล้าที่จะเรียกร้องหากตนเองไม่ได้รับความยุติธรรม หรือเกิดความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเมื่อสามารถหล่อหลอมให้สตรีเหล่านั้นที่มีความคิด ความเชื่อไปในทิศทางเดียวกันกับกลุ่มสตรีมุสลิมที่ทำหน้าที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม ก็ย่อมเป็นผลดีต่อการเข้าไปให้คำปรึกษา แนะนำหรือให้การช่วยเหลือ เนื่องจากจะได้รับการเปิดรับจากสตรีมุสลิมที่จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือมากขึ้น ซึ่งบทบาทดังกล่าวนี้ สามารถเรียกได้ว่า เป็นการสร้างกระบวนการทางสังคมในมิติใหม่ให้เกิดขึ้นในกลุ่มสตรีมุสลิม เพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านของการได้รับการยอมรับ การได้รับสิทธิที่เหมาะสมที่สตรีทุกคนพึงมี ประเด็นท้าทายคือการต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนในสังคมโดยรวม เป็นกุญแจสำคัญที่เป็นทั้งอุปสรรคต่อการพัฒนาสตรีและจะเป็นกุญแจสำคัญที่ไขสู่ความสำเร็จในการพัฒนาสตรีและสร้างสังคมที่มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในอนาคต และจะทำให้การดำเนินการพัฒนาสตรี และการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทำได้ง่ายดายยิ่งขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากยังไม่สามารถแก้ไขและก้าวข้ามสู่สังคมที่มีเจตคติที่ดีขึ้น ก็จะเป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาสตรีทั้งหมด ยุทธศาสตร์นี้กำหนดแนวทางการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเป็นธรรม มีความยุติธรรม และปราศจากการเลือกปฏิบัติ คนในสังคมไทยเข้าใจถึงสิทธิความ

เสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีเจตคติที่เป็นธรรม ปฏิบัติและยอมรับต่อสิทธิที่เท่าเทียมกันของสตรีและบุรุษ

3. ในการศึกษาการเสนอแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกเหนือจากการดำเนินการรับเรื่อง ลงพื้นที่ให้คำปรึกษา และช่วยเหลือสตรีที่ได้รับความรุนแรงจากครอบครัว และความรุนแรงอื่น ๆ สิ่งที่เกี่ยวข้องของสตรีที่เป็นนักเคลื่อนไหวต้องดำเนินการควบคู่กัน คือ การสร้างความรู้ และมุมมองใหม่ในการกำหนดบทบาทของสตรีมุสลิมที่มากกว่าการเป็นภรรยาที่ดี เป็นแม่ที่ดี ให้กับบุตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มสตรีมุสลิมด้วยตนเอง โดยจะต้องมีการขับเคลื่อนสังคมในด้านของการส่งเสริมให้สตรีมุสลิมเล็งเห็นถึงคุณค่าในตัวเองมากขึ้น กล้าที่จะพูด หรือเรียกร้องในเรื่องที่ตนเองไม่ได้รับความยุติธรรม หรือโดนกระทำรุนแรงภายในครอบครัว ซึ่งแนวทางในการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมดังกล่าวนี้ มีปัญหาอุปสรรค เนื่องจากขาดความรู้ ค่านิยม และความเชื่อดั้งเดิมที่ไม่ถูกต้องทำให้ไม่ได้รับการสนับสนุนและโอกาสจากสังคมเท่าที่ควร ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ควรสนับสนุนให้สตรีมุสลิมจังหวัดชายแดนใต้ ได้รับการศึกษามากขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เน้นการกำหนดแนวทางเพื่อเร่งพัฒนาศักยภาพให้กับสตรี เพิ่มบทบาทสตรีในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และคุณภาพชีวิตของสตรีในสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ กลุ่มด้อยโอกาส กลุ่มคนที่ตกอยู่ในภาวะลำบาก โดยเน้นความช่วยเหลือให้กลุ่มสตรีเหล่านี้ได้เข้าถึงการศึกษาและความรู้ที่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพที่มั่นคง สามารถการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว และชุมชน และสามารถแสดงความรู้ความสามารถของตนเองภายใต้กรอบของศาสนาได้อย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้

1. ในการดำเนินงานเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่ทั้ง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรมีการส่งเสริมการเปิดพื้นที่สาธารณะเพื่อให้ผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบและผู้คนในพื้นที่ความขัดแย้งสามารถสื่อสารกับสังคม ทั้งในเวทีสาธารณะและโลกออนไลน์
2. ควรส่งเสริมการอบรมเพิ่มองค์ความรู้ในเรื่องกฎหมายต่างๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้หญิงมุสลิมในสถานการณ์ความรุนแรง
3. นอกจากการดำเนินงานเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีมุสลิมแล้ว ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งภาคมุสลิมและภาครัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนร่วมมือจัดการศึกษาสายสามัญและทางศาสนา ให้เข้าถึงสตรีไทยมุสลิมมากขึ้น โดยเน้นการอบรม เน้นการปฏิบัติ สัมมนา และให้ความรู้หลักการของศาสนาและข้อปฏิบัติที่สามารถผสมผสานกับกิจกรรมอื่นๆ ในสังคมได้ เพื่อสร้างความมั่นใจ ความกล้าแสดงออกของสตรีมุสลิมที่ต้องเชื่อมโยงกับการดำรงชีวิตในปัจจุบันมากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไป

1. ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของสตรีมุสลิมไทย กับสตรีมุสลิมต่างภูมิภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย เกี่ยวกับบทบาทการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม รูปแบบการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคในการเคลื่อนไหวทางสังคมของแต่ละภูมิภาคต่าง ๆ ว่าพบปัญหาที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไร
2. ควรมีการศึกษาวิจัยในกลุ่มสตรีมุสลิมและกลุ่มสตรีต่างศาสนาที่อาศัยอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทยเกี่ยวกับบทบาทการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม รูปแบบการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคในการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างไรบ้าง
3. ควรทำการศึกษาถึงความคิดเห็นของสตรีมุสลิมที่ไม่ได้เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีต่อกลุ่มสตรีที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อให้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิด ทักษะคติของสตรีมุสลิมเกี่ยวกับการทำงานเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในหลากหลายมิติมากยิ่งขึ้น

Prince of Songkla University
Pattani Campus